

*О. В. Капитик,
здобувач Хмельницького університету управління та права*

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНІЙ ВІЙНИ

*О. V. Kapshtyk,
Candidate for a degree of Khmelnytskyi university of management and law*

STRATEGIC COMMUNICATIONS AS AN EFFECTIVE MECHANISM OF COUNTERACTION OF THE HYBRID WAR

У даній статті автор дослідив роль стратегічних комунікацій як ефективного механізму протидії у веденні гібридній війні з боку Російської Федерації. Проаналізував Стратегію національної безпеки Російської Федерації, що є базовим документом стратегічного планування та визначає національні інтереси і стратегічні національні пріоритети Російської Федерації, цілі, завдання і заходи в сфері внутрішньої і зовнішньої політики, спрямовані на зміцнення національної безпеки. Розглянув загальну характеристику сутності і змісту гібридної війни та основні принципи реалізації стратегічних комунікацій. Враховуючи зазначене, автор прийшов до висновку, що стратегічні комунікації можуть та повинні бути задіяні як ефективний механізм протидії у веденні гібридної війни з боку Російської Федерації в Україні зі стратегічним наративом – змусити агресора відмовитися від наміру руйнувати Україну і розглядати українську територію виключно як зону своїх інтересів та впливу з метою відновлення територіальної цілісності держави.

In this article, the author examined the role of strategic communications as an effective mechanism of counteraction in the conduct of hybrid warfare by the Russian Federation. Analyzed the National Security Strategy of the Russian Federation, which is the basic document of strategic planning, defines the national interests and strategic national priorities of the Russian Federation, goals, tasks and activities in the field of domestic and foreign policy aimed at strengthening national security. He considered the general characteristics of the essence and content of the hybrid war and the basic principles of the implementation of strategic communications. Taking into account the above, the author came to the conclusion that strategic communications can and should be involved as an effective mechanism of counteraction in conducting a hybrid war on the part of the Russian Federation in Ukraine with a strategic narrative – to force the aggressor to give up the intention to destroy Ukraine and consider the Ukrainian territory exclusively as a zone of their interests with the goal of restoration of the territorial integrity of the state.

Ключові слова: *стратегічні комунікації, гібридна війна, принцип, протидія, механізм.*

Keywords: *strategic communications, hybrid war, principle, counteraction, mechanism.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Тимчасова окупація Російською Федерацією частини території України, розпалювання збройного конфлікту в східних регіонах України, необхідність формування безпекових та оборонних спроможностей держави та впровадження в практику кращого світового досвіду, яким на сьогодні обгрунтовано вважається досвід країн-членів НАТО, що має забезпечити можливість набуття у майбутньому членства в Північноатлантичному альянсі, актуалізують опрацювання та аналіз стратегічних комунікацій як ефективного механізму протидії гібридній війні з боку Російської Федерації в оборонному секторі України та, відповідно, спонукають до їх наукового обгрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Проблема пошуку виходу із кризи сьогодні розглядається у працях як провідних вітчизняних вчених так і незалежних експертів, а саме Горбуліним В.П., Ліпканом В.А., Музиченко Д.П., Пундою Ю.В., Радковцем Ю.І., Телелимом В.М., Черненко Т.В., Сальніковою О.Ф. та ін. У 2009 р. автор монографії “Стратегічні наслідки гібридних воєн: теорія перемоги” генерал-лейтенант ВПС США Д.Ласіка виокремив характерні особливості “гібридних воєн”. Він стверджує, що, по-перше, основою ведення “гібридних воєн” є їхня інформаційно-психологічна складова, а об’єктом впливу ініціатора “гібридної війни” стає насамперед суспільна свідомість, а не збройні сили чи інфраструктура. По-друге, “гібридні загрози” мають нечітку форму, їх важко виокремити з навколишнього оточення, що робить фізичну (силову) складову діяльності ініціатора складною для виявлення, ідентифікації та протидії. Гнучкість тактики “гібридної війни” посилюється активним використанням умов місцевості, зокрема міської, що є додатковим фактором збільшення руйнівних наслідків конфлікту. Крім того, ще однією особливістю “гібридних воєн” можна назвати використання повного спектра засобів впливу як інформаційно-психологічного, так і військового [1].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У даній статті автор ставить за ціль визначити ефективні механізми протидії агресивним методам ведення “гібридної війни” з боку Російської Федерації та дослідити роль стратегічних комунікацій у зазначеній проблематиці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Указом Президента РФ від 31 грудня 2015 року № 683 затверджено Стратегію національної безпеки Російської Федерації. Стратегія є базовим документом стратегічного планування, що визначає національні інтереси і стратегічні національні пріоритети РФ, цілі, завдання і заходи в сфері внутрішньої і зовнішньої політики, спрямовані на зміцнення національної безпеки РФ і забезпечення стійкого розвитку країни на довгострокову перспективу. Стратегія покликає консолідувати зусилля по створенню сприятливих внутрішніх і зовнішніх умов для реалізації національних інтересів і стратегічних національних пріоритетів РФ. В той же час в Стратегії відзначається, що в боротьбі за вплив на міжнародній арені має бути задіяний увесь спектр політичних, фінансово-економічних і інформаційних інструментів [2].

Реалії сьогодення, вказують на те, що прагнення РФ досягти своїх геополітичних цілей здійснюється, в тому числі шляхом маніпулювання суспільною свідомістю та фальсифікацією історії. Як результат, РФ протягом багатьох років веде цілеспрямовану інформаційну війну проти України, використовуючи як зовнішній вплив на нашу державу, так і формування негативної громадської думки у російському суспільстві шляхом маніпулювання і фальсифікацій з активним використанням потенціалу спеціальних служб.

Провідні українські вчені пропонують розглядати сутність поняття “гібридна війна” у двох площинах: загальній і суто військовій [3].

У загальній площині “гібридна війна” може бути визначена як крайній ступінь загострення протиріч між державами, які вирішуються не тільки військовими методами протидії, а й широким застосуванням заходів, форм і способів економічної та інформаційної війни.

У сучасних умовах, коли на методи, форми і способи початку та ведення воєн міжнародним правом війни накладені значні обмеження, щоб застосувати зброю проти іншої держави потрібний потужний інформаційний привід для початку війни, який має виправдати перед виборцями обраний ними уряд за можливі людські втрати й не допустити відсторонення уряду від влади та подальшого осуду. Необхідність мінімізації людських втрат і забезпечення підтримки воєнних дій власним населенням і світовою спільнотою зміщує акценти у війні в бік уникання прямих зіткнень збройних сил конфліктуючих держав, проведення потужних інформаційних операцій з метою впливу на власне населення й населення супротивника з намаганням досягти цілей війни “чужими руками” (діями повстанців, добровольців, ополченців). Це дає можливість усвідомити сутність “гібридної війни” в суто військовій площині й виробити підхід до визначення напрямів підготовки держави до таких воєн.

Отже, основними ознаками конфлікту, які дають підстави класифікувати його як “гібридну війну”, є: залучення до протидії незаконно створених збройних формувань, найманців, представників криміналітету, диверсійно-розвідувальних сил;

втягнення цивільного населення у конфлікт як добровільних чи найнятих за платню “живих щитів”;

загроза застосування збройних сил, які розгортаються вздовж державного кордону, у разі застосування однією зі сторін військової сили проти власного “мирного населення”;

блокування спроб міжнародної спільноти врегулювати конфлікт відповідно до норм міжнародного права;

потужний інформаційно-психологічний вплив, спрямований на дестабілізацію обстановки всередині конфліктуючої держави, зниження підтримки населенням діючої системи влади, забезпечення підтримки дій інсургентів, створення негативного іміджу влади конфліктуючої держави на міжнародній арені;

максимально можливе посилення протистояння з конфліктуючою державою в економічній, дипломатичній, інформаційній та інших сферах [3].

Утілюючи в життя імперські плани з відновлення своєї ролі як великої світової держави, використовуючи технології “гібридних воєн”, Росія, безпрецедентно грубо порушивши чинні міжнародні угоди й домовленості, у лютому 2014 року розпочала воєнну операцію з окупації півострова Крим.

Вторгнення на українську суверенну територію здійснюється з використанням спеціальних військ,

навмисно одягнених в уніформу без розпізнавальних знаків та ознак державної належності. Процес вторгнення супроводжується потужною інформаційною кампанією, яка цілеспрямовано скеровує ідеологічний вектор свідомості росіян та світової спільноти стосовно подій у Криму на те, що це не російські війська [4].

Особливістю розвитку ситуації є те, що статус військ без розпізнавальних знаків, від яких відреклися окупанти, чітко не визначений і в положеннях Женевської конвенції, що надзвичайно ускладнило реагування особового складу Збройних Сил України з метою відсічі агресору у відповідний спосіб у рамках міжнародного права. В часи інтенсивного розвитку інформаційних технологій, наявності глобальних інформаційних мереж і не менш глобалізованих засобів масової інформації складова “інформаційного супроводу” в “гібридних війнах” має надзвичайно важливе, якщо не вирішальне значення.

Свідченням ґрунтовної підготовки до активного використання інформаційного складника в нинішній гібридній війні стало те, що вже в перші дні агресії Російської Федерації в окремих містах Донецької та Луганської областей бойовики налагодили процес пошуку проукраїнських стримерів і систематично перешкоджали діяльності представників незаангажованих РФ ЗМІ.

Інформаційний фронт гібридної війни охопив такі напрями:

населення в зоні безпосередніх воєнних операцій;

населення країни – “жертви” агресора;

населення країни-агресора;

населення країн міжнародного товариства, що користуються міжнародним авторитетом.

До пріоритетів державної інформаційної політики в умовах гібридної війни слід віднести такі:

необхідність напрацювання нової законодавчої та нормативно-правової бази у сфері інформаційної політики;

вироблення комплексної стратегії представлення України у світі через забезпечення системи взаємодії Української держави з іноземними медіа та інтенсифікація роботи дипломатичних представництв зі ЗМІ за кордоном;

підтримка наукових розробок у сфері реалізації інформаційної політики загалом та інформаційної безпеки;

стимулювання медіадосліджень та моніторингу інформаційного простору;

підготовка кадрів за цими напрямками;

впровадження системи медіаграмотності в школах та вишах;

перехід від політики заборон до політики стимулів у медіасфері;

необхідність інформаційної реабілітації населення інформаційно уражених регіонів;

побудова нової комунікативної стратегії влади із широким залученням міжнародного досвіду для створення дієвої системи комунікацій в країні [5].

Головна мета стратегічних комунікацій в державному секторі полягає в гармонізації відносин в системі “влада-суспільство”. Однак ця мета буде мати свої особливості в змістовному і комунікативному аспектах залежно від державної структури. Державні структури диференціюються за масштабом та функціональною ознакою. Важливо зауважити, що державні структури взаємопов’язані між собою. Кожна з державних структур вирішує свої завдання, пов’язані з державним управлінням, і стратегічні комунікації в кожній з них будуть мати свої особливості як в змістовному плані з точки зору складу і змісту основних елементів комунікаційного процесу, так і в методологічному плані, з точки зору застосування основних принципів реалізації стратегічних комунікацій.

Не менш складне завдання пов’язане з інформаційно-комунікативним забезпеченням управлінських рішень стратегічного характеру, суть якого зводиться до збору та аналізу інформації про ставлення цільових груп громадськості до запланованого управлінського рішення, а також організація комунікацій (інформаційно-комунікативного впливу) з ними з метою формування позитивного ставлення до цього рішення, а також супроводу вже прийнятого рішення. В силу того що управлінське рішення стратегічного характеру зачіпає стратегічні аспекти організації, основу його супроводу складають стратегічні комунікації.

Зрозуміло, що Стратегічні комунікації як особливий вид комунікаційного процесу в теоретичному і прикладному плані підкорюються певним принципам, які відповідно оптимізують цей процес і в кінцевому підсумку забезпечують його ефективність.

Таким чином розглянемо основні принципи реалізації стратегічних комунікацій.

Принцип стратегічного підходу. Стратегічний підхід як феномен слід розглядати в двох аспектах – психологічному та технологічному, і в цьому сенсі він стосується суб’єктів управління в цілому і суб’єктів управління комунікаційними процесами зокрема. Психологічний аспект стратегічного підходу в управлінському процесі полягає в стратегічному способі мислення суб’єктів управління. Наприклад, стосовно стратегічних комунікацій стратегічний спосіб мислення проявляється в методологічних підходах при формулюванні місії, бачення, елементів фірмового стилю, а також при розробці корпоративної філософії, корпоративної культури та інших корпоративних документів, що мають довгострокову і основну спрямованість як елементів стратегічних комунікацій. Технологічний аспект стратегічного підходу в управлінському процесі передбачає “технічну” підготовленість спеціаліста до вирішення конкретних завдань, яка проявляється в його професійній компетентності. Стратегічний підхід в управлінському процесі, пов’язаний з організацією стратегічних комунікацій, повинен бути присутнім на всіх етапах цього процесу – від прогнозування і планування до реалізації та оцінки ефективності запланованих дій.

Принцип стратегічного планування. Безпосередньо з принципом стратегічного підходу пов'язаний принцип стратегічного планування. Даний принцип містить у собі цілий ряд вимог до розробки та планування стратегічних комунікацій. Перш за все, при розробці стратегічних комунікацій важливо орієнтуватися на стратегічну мету, на яку повинен бути спрямований комунікаційний процес. При цьому стратегічне планування передбачає вибір інструментів і засобів, адекватних стратегічним цілям комунікаційного процесу. І тут ми стикаємося з рішенням дуже важливого методологічного завдання при організації комунікаційного процесу, суть якого полягає у пошуку адекватного співвідношення стратегії і тактики. Більш конкретно: стратегія комунікаційного процесу обумовлена стратегічною метою, а тактика характеризується набором інструментів і засобів досягнення стратегічної мети.

Принцип довіри. Даний принцип в стратегічному комунікаційному процесі передбачає його організацію таким чином, щоб цільові групи громадськості ставилися до стратегічних послань і формою їх подачі з довірою і розумінням. При підготовці повідомлення, вибору того чи іншого засобу передачі інформації необхідний глибокий і всебічний аналіз, який би дозволив створити атмосферу довіри і взаєморозуміння в комунікаційному процесі між базисним суб'єктом і цільовими групами громадськості.

Принцип контекстності. Даний принцип передбачає використання соціального досвіду цільових груп громадськості, яким адресуються стратегічні послання в рамках стратегічних комунікацій. Контекстність стратегічних комунікацій покликана прискорити процес сприйняття і позитивного реагування цільової аудиторії на інформаційні повідомлення. Принцип контекстності в стратегічних комунікаціях досягається виконанням низки вимог:

- зміст стратегічного повідомлення повинно відповідати змісту вирішуваних завдань персоналу або інтересам зовнішніх цільових груп громадськості, наприклад, споживачів;

- зміст стратегічних комунікацій має відповідати контексту взаємин комунікаторів;

- зміст стратегічних комунікацій має враховувати соціальне оточення цільової аудиторії.

Принцип конкретно-історичного підходу. Конкретно-історичний підхід в стратегічних комунікаціях вимагає підходити до даного процесу з урахуванням обставин, що змінюються:

- якщо одержувачі не згодні з вашою позицією, надайте аргументи, що відображають обидві сторони розглянутого питання;

- якщо одержувачі заздалегідь згодні з вашою позицією, ваше повідомлення надасть більший вплив (чи підсилить вашу позицію), якщо ви представите лише аргументи, що відповідають точці зору одержувачів;

- якщо одержувачі повідомлення – високоосвічені люди, надайте аргументи, що відображають обидві сторони розглянутого питання;

- якщо ви використовуєте повідомлення, в яких розглядається питання, на яке можливі дві точки зору, не йдіть від аргументації “невигідної” вам точки зору – в іншому випадку одержувачі, котрі помітили це упущення, поставляться з великою підозрою до ваших аргументів;

- якщо ви не виключаєте, що кореспонденти, яким було адресовано ваше повідомлення, отримають незабаром переконуючі повідомлення, де буде відстоюватися позиція, протилежна вашій, використовуйте повідомлення із викладенням обох точок зору.

Принцип ціннісного підходу передбачає дотримання простої закономірності, суть якої зводиться до того, що повідомлення повинно мати сенс для одержувачів. Воно має бути сумісним з їх системою цінностей і тим самим бути прийнятним як своє, рідне, близьке, що враховує код “свій – чужий”. Особливе місце в комунікаційному процесі займають корпоративні цінності, які формуються і розвиваються в рамках корпоративної філософії і корпоративної культури.

Принцип безперервності і послідовності. У змістовному плані даний принцип має два контекста. Перший контекст пов'язаний з поняттям “безперервності”, а другий – з поняттям “послідовності”. У першому випадку цей принцип вказує на те, що стратегічна комунікація як інформаційна кампанія не може бути одноразовою. Іншими словами стратегічна комунікація – це безперервний в часі і просторі процес. А це означає, що в стратегічних комунікаціях повідомлення повинно дублюватися по різних каналах і охоплювати достатню кількість цільових груп громадськості. Інакше кажучи, принцип безперервності в реалізації стратегічних комунікацій передбачає виконання двох вимог. Перша вимога полягає в необхідності дублювання повідомлення по різних каналах з оптимальною тривалістю в часі. Друга вимога полягає в повноті охоплення цільових груп громадськості. Що ж стосується другого контексту даного принципу, пов'язаного з поняттям “послідовності”, то основна вимога цього принципу зводиться до правила, суть якого полягає в тому, що інформація, яка використовується в рамках стратегічних комунікацій повинна бути переконливою і не містити внутрішніх протиріч.

Принцип доступності. Стосовно до стратегічних комунікацій даний принцип висуває ряд простих правил, в яких формулюються вимоги:

- повідомлення повинно бути викладено як можна простіше;

- слова, що використовуються в повідомленні повинні мати для одержувача той же сенс, що і для відправителя;

- складні теми повинні бути зведені до простих і зрозумілих тем, гасел і стереотипів;

- чим довше шлях повідомлення, тим воно повинно бути простіше.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, надаючи загальну характеристику сутності і змісту гібридної війни слід визнати, що війни такого типу, як

правило, ведуться тривалий час, супротивник намагається максимально розширити географію конфлікту з залученням у нього дедалі більшої кількості населення за допомогою потужного інформаційно-психологічного впливу. Дослідження та аналіз основних принципів реалізації стратегічних комунікацій дають підстави стверджувати, що вони можуть бути задіяні як ефективний механізм протидії у веденні гібридної війни з боку Російської Федерації в Україні зі стратегічним наративом – змусити агресора відмовитися від наміру руйнувати Україну і розглядати українську територію виключно як зону своїх інтересів та впливу з метою відновлення територіальної цілісності держави.

Література.

1. Lasica D. T. Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory: Monograph / D. T. Lasica. – USA, 2009 [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://www.dtic.mil/cgiibin/GetTRDoc?AD=ADA513663>.
2. Указ Президента Российской Федерации “О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации” от 31.12.2015 г. № 683 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://base.garant.ru/71296054/>.
3. Телелим В. М., Музиченко Д. П., Пунда Ю. В. Планування сил для виконання бойових завдань у “гібридній війні” / В. М. Телелим, Д. П. Музиченко, Ю. В. Пунда // Наука і оборона. – 2014. – № 3. – С. 30–35.
4. Радковець Ю. І. Ознаки технологій “гібридної війни” в агресивних діях Росії проти України / Ю. І. Радковець // Наука і оборона. – 2014. – № 3. – С. 36–42.
5. Черненко Т. В. Пріоритети державної інформаційної політики в умовах гібридної війни // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 4 (37). – С. 83–90.

References.

1. Lasica, D.T. (2009), “Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory” [*monografia*], available at: <http://www.dtic.mil/cgiibin/GetTRDoc?AD=ADA513663> (Accessed 11 January 2016).
2. Decree of the President of the Russian Federation “On the National Security Strategy of the Russian Federation” (2015), available at: <http://base.garant.ru/71296054/> (Accessed 11 January 2016).
3. Telelim, V.M. Muzychenko, D.P. and Punda, Yu.V. (2014), “Planning of forces for carrying out of combat tasks in “hybrid war”, vol. 3, pp. 30–35, Kyiv, Ukraine.
4. Radkovets, Yu.I. (2014), “Signs of technologies of “hybrid war” in aggressive actions of Russia against Ukraine”, vol. 3, pp. 36–42, Kyiv, Ukraine.
5. Chernenko, T. V. (2015), “Priorities of state information policy in the conditions of hybrid war”, vol. 4 (37), pp. 83–90, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2016 р.